

Интервю с проф. Кольо Коев

*- Първият ми въпрос може би ще изглежда малко странен за интервю, но все пак...
Как бихте се представили пред абсолютно непозната аудитория?*

- Просто с името си. Аз така и правя, когато се представям на студенти, които трябва да обучавам: "Казвам се еди-как си и ще ви чета еди-какъв си курс". Това бих направил и пред друга аудитория.

- Сега ще ви върна назад във времето. В гимназията имахте ли някакви силни приятелства, групи, в които сте чели нещо различно от останалите, въобще сте били различни?

- Да, това е несъмнено. Аз съм учил в руска гимназия в Стара Загора и там четяхме Есенин, Блок – писатели и поети, които, разбира се, са влизали в програмата, но ние се стремяхме да четем и техни неща, които са извън програмата. Достоевски много четяхме. За нас дори беше важно да са трудове, които не влизат в програмата. Това беше съвсем нормално. Това беше елитна гимназия, а учениците на такава гимназия имат подобна склонност.

- А може ли да се говори, че в подобни гимназии е имало опити за съпротива...

- Точно съпротива – силно казано, освен ако за съпротива се смята, че четеш напук на това, което ти казват в училище.

- А тогава имахте ли идея какво искате да учите в университета?

- Ами, аз учех това, което имах идея да уча. Аз записах журналистика, което сега изглежда странно на фона на сегашните ми научни занимания. Но имах и приятел, с който двамата заедно решихме, че ще кандидатстваме журналистика. После той започна да учи физика и стана много добър физик. Така че, имах някаква идея, но не съм бил докрай убеден, че

това точно трябва да правя.

- Това щях да попитам – защо точно журналист?

- Поради общата ми хуманитарна насоченост, най-вероятно. Интересът ми към литературата... и тогава съм си въобразявал, че така ще имам възможност да се развивам.

- Как ви стори специалността, курсът, когато дойдохте в София да учите?

- Реално погледнато, аз не съм се занимавал с журналистика – нито по време на следването, още по-малко пък по-късно. Това, което намерих за важно в студентските си години, беше, че получих свободата да правя, това което искам, да чета каквото искам и да работя каквото искам. В какъв смисъл? Програмата в журналистиката беше така построена, че имаше много философски курсове и аз главно там се бях ориентирал. От самото начало интересите ми бяха встрани от журналистиката и за мен бяха важни курсовете по социална психология, по философия, естетика, социология – имаше много такива курсове по онова време. Почти като програмата във философията, но в съкратен вариант.

- А курсът ви беше ли силен?

- Да, курсът беше добър, но нашето общуване не минаваше през философски разговори. От този курс излязоха хора, които също напуснаха границите на журналистиката, например Цветозар Томов, който сега е известен социолог. Снежана Попова, която стана журналист, но има академични интереси и сега е професор във Факултета по журналистика. Венета Факалиева, която се занимава с лингвистика. Тоест от този курс излязоха и хора, които не продължиха с журналистиката.

- А имахте ли преподаватели, които ви правеха силно впечатление?

- Да, например Любен Николов. Изобщо, той е човекът, който изигра много важна роля за

моята ориентация към социологията. Паси, разбира се, по естетика. Все преподаватели от Философски факултет.

- А ходехте ли да слушате лекции във философията?

- Да, някои лекции като тези на Паси.

- А как точно стигнахте от журналистиката към социологията? Защо не останяхте във философията?

- Аз не съм имал намерение да се занимавам с философия, макар че постепенно интересите ми тръгнаха натам и това, което се получи в момента е, че съм на границата между философия и социология. А иначе как се развиха нещата? Мисля, че точно курсовете по социология и социална антропология изиграха тази роля. Любен Николов беше един доста херменевтичен преподавател и това беше важно. А след изпита по социална психология Минчо Драганов ми каза, че може би няма да е лошо да започна да търкам праговете на техните редакции и аз приех буквално тази покана. Само два месеца след това занесох статия в "Социологически проблеми". Това беше първата ми публикувана статия.

- Още като студент?

- Да, трети курс.

- А как ви реагираха тогава, защото в такова списание студент трети курс...Самият Минчо Драганов, редакцията?

- Той беше доста шашардисан, когато един ден аз отидох при него и му показах какво ще занеса в редакцията. Беше доста стреснат. Тогава беше главен редактор, а после стана и рецензент на дисертацията ми. Статията беше върху Вико и върху теориите за кръговрата. И той я представи на редколегията. Тогава се правеше редколегия, на която канеха и автора на статията – задаваха му въпроси. Аз живеех в Студентски град и Минчо

Драганов, той също живее наблизно, пристига при мен стреснат и ми казва, че веднага трябва да направя нещо, защото от редколегията са казали, че вероятно съм преписал отнякъде. Аз попитах: "Откъде този извод?" Ами защото няма библиография. А аз просто бях оставил статията да видят дали става и после да приложи библиография. И аз, разбира се, направих библиография. Явих се на редколегията и така...

- А те не можеха да си представят, че студент трети курс е написал това.

- Вероятно, да, това е било идеята. Основната забележка обаче беше, че не съм цитирал вътре Маркс. Тогава беше съвсем резонна тази бележка. Сега като се замисля, аз направих нещо твърде любопитно. Отидох в Народна библиотека и разрових томове на Маркс и Енгелс и попаднах на едно изказване на младия Маркс за Вико, който казваше, че във Вико се виждат искрите на гения. И цитирах точно този пасаж, който беше "безболезнен" и в същото време съвсем точен.

- И оттогава вече се ориентирахте към социологията...

- Да, бях решил, че ще се опитам да направя нещо, за да кандидатствам след това за докторантура, такива неща.

- А как мина самото кандидатстване?

- По един малко куриозен начин, защото аз тогава кандидатствах в Института..., как се казваше – по културата, нещо такова, на който беше директор Елит Николов. И аз с цялата си наивност реших, че ще кандидатствам наравно с всички, които искат да кандидатстват, а то винаги си има хора. В края на краищата, аз показах най-висок резултат на изпитите, но те си взеха хората, които си бяха набелязали да вземат, защото то се гласува и на съвет, така че оценката беше нещо, което те пренебрегнаха. Така че, аз останах навън и тогава ми се обади Минчо Драганов от Института по социология, като ми каза, че те са извоювали още две места – за мен и за още някой и станах докторант. Тоест не беше безсмислено това кандидатстване. Ако знаех, че се подкрепят определени хора, аз нямаше да кандидатствам,

но пък тогава нямаше да стана докторант. Така че, имаше една особена случайност в цялата работа.

- А да ви попитам за участието в Марксовия семинар?

- Той всъщност датира отпреди моето участие в него. Вие вероятно знаете – Деян Деянов, Андрей Бунджулов, Андрей Райчев и други са започнали семинара. Моето лично участие в него започна с моето запознанство с Деян, с една-две години разговори по различни теми и така се озовах на Марксовия семинар.

- А какъв беше достъпът до него? Човек трябваше да бъде поканен или по линия на различни приятелски кръгове?

- Аз даже не мога да се сетя как стана. Деян най-вече движеше семинара и аз тогава като докторант – тогава ни наричаха аспиранти, та аз като аспирант по социология бях направил един доклад върху Маркс, не мога да си спомня точното заглавие. Тогава с Деян вече се познавахме, бях поканил и него, както и Деян Кюранов. И след този доклад, Деян ми предложи да го прочета на Марксовия семинар и да направим обсъждане, и така стана. Трябва да се каже, че самите обсъждания не бяха всичко, по-скоро интересът, който той събуждаше към определен начин на занимания с Маркс, защото се опитвахме да четем Маркс по различен от официозния начин. Аз това съм го казал и в друго интервю, за нас беше важно да направим нещо като синтез между Маркс и феноменологията. Много важни бяха и заниманията ни с Мамардашвили – той беше ключов автор за нас. Така че, не толкова и не само самите сесии на семинара, колкото извънсеминарните обсъждания, с Деян Деянов най-вече, в моя случай. Книгите, които са поръчвани и са пристигали през международната библиотека. Тогава вече можеше това да се случва интензивно. И сме обсъждали много от тези книги и сме работили заедно. Тоест бяха важни не само самите формални дебати на семинара, но и тези извън него.

- А искахте ли да издадете нещо?

- Е, не, тогава не съм си го и представял как може да стане. За пръв път такива идеи се появиха на Гьолечица и то благодарение на това, че имаше един бюлетин "Социологически преглед", който ние щяхме да използваме. Направихме три броя на "Социологически преглед" и една рубрика в "Социологически проблеми" – това издадохме от Гьолечица.

- А как протичаше семинарът? Един човек чете доклад...

- Да, един човек и след това ние обсъждаме. Макар че Деян имаше идеята да използваме западния опит – един докладчик и съответни съдокладчици и опоненти. Но това не се получи, по-скоро традиционната форма на доклади и обсъждания.

- А той се провеждаше един път месечно или...

- Не мога добре да си спомня, но по-скоро нямаше ясна периодичност.

- А имало ли е намеса от преподаватели или от университетските власти?

- Не. Семинарът си вървеше съвсем нормално, макар и неформално. Той формално не беше заявен никъде. Спомням си само една случка, която ... не съм сигурен – паметта ми може да изневерява малко, не знам дали беше свързана само със семинара. Все пак, да, беше свързана, защото тогава от един вестник, май беше седмичник – искаха да направят разговор с нас, години след това. Вестникът беше по някакъв начин свързано с МВР. Тогава ние направихме един разговор – журналистката, която дойде, направи един много дълъг разговор. След това се оказа, че разговорът ще излезе в много цензурирана версия – показаха ни тази версия. Ние направихме скандал, поискахме да бъде свален този разговор. Казаха ни, че това може да ни се отрази неблагоприятно – ние отговорихме, че за нас това няма значение. Но това беше първият от този род опит. Този разговор не излезе в края на краищата. Защото ние настояхме, в този вид не си го представяхме.

- А семинарът после се трансформира в Гьолечица?

- Не, не се трансформира. Той си съществуваше. Гьолечица просто беше едно от удълженията на Марксовия семинар.

- *Вие участвахте ли на Гьолечица?*

- Да, плътно, в тези първи години особено. Беше 83-а първата Гьолечица, ако не се лъжа. Там някъде.

- *А какво беше различното между двата семинара?*

- На Гьолечица участваха много различни хора. Тя беше среща на много различни кръгове. Там имаше философи, литератори, социолози. Ако вземете списъка на хората – можете да видите точно броя на "Социологически преглед", който представи цялата програма. Там ще видите кои хора участват – хора като Кьосев, Миглена Николчина, Георги Фотев, моя милост, Деян Деянов, да не изброявам всичките.

- *А вие кога спряхте да ходите на Гьолечица?*

- Аз плътно участвах на всички Гьолечици, които ние правихме – като форма на работа на Марксовия семинар. После той премина в ръцете на философите. Стана главно философски. Тогава може би съм ходил един-два пъти, когато Цочо пое ръководството на Гьолечица, но не съм участвал в нея под никаква сериозна форма.

- *А Гьолечица по-силно ли беше свързана с университета?*

- Не. Шапката на Гьолечица формално беше Петър-Емил Митев, който беше шеф на Института за младежта, а ни трябваше такава шапка, за да можем да легитимираме Гьолечица пред властите. Името на университета даваше само базата. Иначе ние официално не сме били свързани с университета.

- А какви бяха най-ярките ви спомени и от Марксовия семинар, и от Гьолечица? Имало ли е доклади, които са се помнели? Вие вече казахте за феноменологията.

- Без да откроявам отделни доклади, ще маркирам линиите, които са важни за мен. Първо – феноменологичната линия, заниманията с всекидневие то бяха много съществени, особено за първите Гьолечици. Опитът за синтез през Маркс – с феноменология и с постфеноменологични автори. На Гьолечица също идваха много интересни хора – извън България, което е много важен етап от развитието на Гьолечица. Да кажем, Валерий Подорога, който сега е един от най-добрите философи в Русия, Наталия Автономова и други. Имахме една такава Гьолечица с такова участие.

- А поддържахте ли активно връзки с учени извън страната?

- Да, да. Главно с Русия. Западни учени тогава трудно идваха в България.

- А имаште ли контакти с по-старото поколение, защото в предишно свое интервю споменавате Философския салон.

- Споменавам, че има такъв салон, но аз не съм го посещавал, дори не знам какво точно е ставало там.

- Явно те са били паралелна вселена.

- Да, интересното е, че от хората, които най-вече са ръководели Философския салон, от тях нямаше кой знае колко активно присъствие на Гьолечица.

- Проф. Николай Василев споменаваше Иван Кръстев.

- Иван Кръстев – той беше тогава студент още. Но аз говоря за хората, които бяха утвърдени имена. Николай Василев не е идвал на Гьолечица. Нямам контакти с хора от този кръг.

- А имаше ли критични спрямо режима текстове? Въобще да се коментира...

- Зависи как ще се дефинира критичността. Първо, самото различно четене на Маркс. Това, което ви казах за разговора, който не излезе. Третото нещо – една статия, която излезе обаче, която направихме с Деян Деянов и Деян Кюранов. Тя беше върху един текст на Маркс и ние се опитахме да разиграем този текст и да направим някакво внушение чрез него. Тогава си мислехме, че много дърпаме лъва за опашката, а тя си излезе и в общи линии никакво впечатление не направи. И сега още може да се види – във "Философска мисъл".

- Значи никой не ѝ е обърнал внимание?

- Ако някой ѝ е обърнал внимание, то е станало тайно от нас. Някъде може и да е било писано нещо, но това не се е върнало към нас.

- Това означава ли, че сте се чувствали свободни в тези събирания?

- Да, в един нормален смисъл, да. Тогава главен редактор на "Философска мисъл" беше Добрин Спасов, което също има значение. Там например аз публикувах един от първите си преводи на феноменологически текстове – статията на Хусерл в „Енциклопедия Британика" за феноменологията, той я публикува тази статия. Натиск, разбира се, е имало. Разни хора са били викани в МВР – Деян и други, но аз не съм бил. Воден е бил свободен разговор с тях, но някакъв друг силен натиск не е бил оказван.

- А как възприемахте "Синтез", в който е участвал Кьосев, или за вас това не е било някаква сериозна формация?

- Там не съм ходил. Не.

- Защото за мен е интересно, че хората са се събирали на различни места.

- Но аз тези хора – Кьосев, Дичев, Миглена, ги познавам през Гьолечица, а не през "Синтез".

- А школите в Приморско? Те с какво бяха важни?

- Школите в Приморско – те си бяха много казионни школи, но както и с другите форми на общуване – там се събираха млади хора и някои от панелите на тези школи даваха възможност да се правят интересни дискусии. С нищо друго чак толкова не бяха забележителни тези школи, освен че много алкохол се пиеше. Гьолечица беше също известна с това.

- Тоест имаше бохемска култура?

- Да, несъмнено. Но тези школи най-вече с това ги помня. Особено като се организираме, някои хора на съответната школа, и направим някакъв панел с нашите занимания, тогава ставаше. Просто използвахме тези пролуки, които се получаваха, за да можем да наложим това, с което се занимавахме.

- А вие говорите за една Варненска школа, която е малко известна.

- Тази Варненска школа събра звезди тогава. Тя си е традиционна Варненска школа, тогава от соц-страните идваха. Тогава не знам по силата на какво се получи така, че бяха поканени американци, немци – някои от най-големите имена по онова време в социологията, защото тя беше социологическа школа. Ще се опитам сега да си спомня някои от имената. Джон Рекс, Доналд Левин, Ханс Йоас, Мартин Олброу, Рихард Мюнх... Присъстваха няколко наистина много важни фигури.

- А кой организираше тази школа?

- Тази школа се организираше формално от Българска социологическа асоциация, но не

знам дали не беше съвместно с руснаците. И тя си беше много казионна, но тогава ми се струва, че някой беше успял да направи пробив. Не знам точно как. Но наистина бяха дошли много сериозни имена.

- А как ви изглеждат всички тези семинари – и Марксовият, и школите, и Гьолечица – от позицията на настоящето. Може ли да се говори, че те са представителни за една университетска култура на прехода? Или че те са били меки форми на съпротива? Защото има две полярни мнения – че това са били просто някакви говорилни, в които не се е случвало кой знае какво, и другата позиция – че именно там са се формирали интелектуални общности, които и досега имат значение.

- Аз се опитах това да го изразя в една статия, която излезе в "Социологически проблеми" и преди това в *International Sociology*, именно върху тази култура на прехода. Лично за мен тя беше важна именно с опита да се използват нишите, свободните пространства и да се развива определен тип мислене, което да ни даде възможност – сега вече, поглеждайки назад във времето, така като ретроспекция, – да се окажем доста напред в мисленето си в сравнение даже с някои от най-радикалните западни направления. Така се оказа, поне според мен – например заниманията с всекидневието тогава едва започваха да получават по-отчетлив израз. В края на 70-те, началото на 80-те години в общи линии ние сме се движели успоредно с тях.

- А как се справяхте тогава с достъпа до западна литература, по принцип?

- Аз подхвърлих вече – това беше събитие, разбира се. Можеше да се поръчват книги през Народната библиотека, както и през БАН, и да кажем те идват след един месец. И тъй като имаше само един ксерокс в Народна библиотека, ние правехме опашки и имахме дежурства. Цели книги трябваше да бъдат копирани. Аз още пазя копия от тези книги. Имам доста голям архив.

- А имахте ли участия на конференции преди 89-та година?

- Е, не. Ние по онези критерии тогава се водехме сравнително млади. Освен това, те бяха силно партийно контролирани. Всъщност участвах в една. Моето първо излизане в чужбина беше през 85-та година – в Линовзее, в ГДР и всъщност оттам води началото си моето приятелство с Йоханес Вайс, който сега е важна фигура в социологическата и философската традиция. Там се бяха събрали още интересни хора на тази конференция, макар че тя беше много силно и много ясно идеологически контролирана. Това беше първото ми излизане навън. Важно беше и пътуването ми по линия на БАН до Лодз, Полша, през същата 1985 година. Оттогава датира познанството ми с Марек Чижевски, един от най-добрите познавачи на етнометодологията и на Анализа на разговори. Тогава той и Анджей Пьотровски много ми разказваха за Солидарност.

После имаше среща на социолози от соц-страните, да се прави някакъв речник по социология. Първата, на която съм участвал, беше в Прага – това беше 87-а година, ако не се лъжа, това беше второто ми излизане извън България, и след това 89-та година в Москва беше продължението на тази среща. Там се запознах с много интересни хора. Това беше по линия на сътрудничеството между соц-страните.

- И там имаше много млади хора?

- Напротив, там имаше предимно възрастни хора. В Москва имаше млади хора.

- А сега един по-актуален въпрос. Сега някои от преподавателите споделят, че са усетили с протестите връщането на духа на 90-те – с всичките стачки, обединения и т.н. Вие какво мислите?

- Може външно да напомня на онези протести, но ако трябва да търсим връзка с онези форми на комуникация – не.

- А има ли връзки на приемственост между старото и младото поколение социолози?

- Младите хора сега имат съвсем други интереси в сравнение с нашите, но сегашната ситуация като че ли не предполага точно такъв тип общуване, какъвто ние тогава

осъществявахме. Те сега много бързо се ориентират. Тези, които са по-гъвкави, се ориентират към международни контакти – към трансгранични мрежи. Но там от друга страна се задават теми и полета, които не отговарят непременно на интересите на тези, които участват в конкретното изследване. Това носи контакти и пари, но изборът в голяма степен е предопределен. А тогава ние, и това е парадоксално вероятно, защото в една ситуация, в която имаш много малко свобода – поне външно погледнато, ние успяхме да разширим до максимални граници възможностите, които имахме, и да правим това, което смятаме за необходимо в рамките на тези граници. Така че, това е една голяма разлика с младите хора. Те в някакъв смисъл са обвързани с много свои колеги от чужбина и това дава чувство за общност, а друга страна те са много парцелирани в България, по-малко общуват помежду си като че ли. Ние по необходимост сме го правели, както мисля Кьосев го е казал някъде в многото си текстове, свързани с това време – че това е форма, опит за поставяне на стена между нас и властта и между онова, което се случва навън. Така че, донякъде е било предопределено също.

- Има ли сега научни моди и дискурси, които доминират останалите?

- Сега по-малко като че ли. Тогава постмодернизмът беше такава мода, всекидневието, което ние се опитвахме да наложим като тематика.

- Мисля, че всекидневието все още е.

- Това е много важно, аз продължавам да се занимавам с този кръг проблеми. Моди не виждам сега, но за съжаление това, което виждам, е изтъняване на интереса към теорията. Този интерес изтънява и поради натиска на проектната култура, според мен, защото там не се приемат много теоретични работи. Там се изисква практическа ориентация...Аз имам много какво да кажа по въпроса за отношението между практичното и теоретичното, но не му е мястото тук сега.

- На мен ми се струва дори, че има някаква носталгия по големите философски текстове...

- Не бих казал, че лично аз изпитвам точно носталгия по онова време. Не съм престанал да се занимавам с това, което за мен е важно, и сигурно в това отношение правя голямо изключение в сравнение с много мои колеги. Те ме гледат като странна птица, специално социолозите. Но тъй като постоянно поддържам тези интереси и съм запазил много от контактите си с хора, които са важни за мен от онова време... Ето, с Деян Деянов например продължаваме да обсъждаме, даже по-миналата година правихме един семинар върху Хайдегер, ние си ги поддържаме тези интереси. Но подобни събирания, също като Марковия семинар, се случват неформално. Хубаво е, че от време на време, успяваме да включим и студентите. Ето например един Момчил Христов е един от интересните млади хора. Дарин Тенев по този начин беше привлечен тук.

Да не забравя да кажа, че важно място беше списание „Социологически проблеми“. Но пак Любен Николов беше отговорен за това с една рубрика, която беше пробив за онова време – западни текстове с коментар и постепенно там започнаха да се обсъждат неща, които иначе нямаше къде. Така че, може да се проследи развитието на списанието и да се види историята.

- *Благодаря ви за разговора.*